

Kitap Eleştirisi

Kerry GOETTLICH, *From Frontiers to Borders: How Colonial Technicians Created Modern Territoriality*, Cambridge University Press, Cambridge, 2025, ISBN: 978-1-009-55300-1

İlker LİMON¹

Kerry Goettlich'in bu eserinin, modern sınırların kökenine ilişkin uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi ve eleştirel jeopolitika alanlarında yaygın biçimde kabul edilen Avrupa merkezli açıklamalara güçlü bir itiraz niteliği taşıdığı söylenebilir. Kitabın temel savı, Avrupa'da ortaya çıkan modern doğrusal sınırların sömürgelere mekanik biçimde aktarılan bir model olmadığı yönündedir. Bu bakımdan müellif, sınırların tarihini yalnızca egemenliğin ya da ulus devletlerin gelişimiyle açıklayan yaklaşımları sınırlayıcı bulmaktadır. Goettlich, bu bağlamda modern sınırların anlaşılması için coğrafi yetkinin teknik olarak nasıl uygulandığı sorusuna odaklanılması gerektiği tezini işlemektedir.

Goettlich'in bu tartışmalara getirdiği en dikkat çekici katkı, modern sınırların doğuşunu “toprağa ait egemenlik” kavramından kısmen bağımsızlaştırmasıdır. Yazara göre üstün yetkinin belirli bir coğrafi alanda uygulanması antik imparatorluklarda da gözlemlendiği için bu durum tek başına modern siyasi düzenin ayırt edici bir unsuru olarak sayılmamalıdır (s. 36-38). Modern olan şey, egemenliğin varlığından ziyade, bu yetkinin kesin, doğrusal ve teknik olarak tarif edilebilir çizgiler hâlinde uygulanmasıdır. Bu minvalde kitabın merkezine sınır belirleme ve sınır çizme kavramları yerleşmektedir, (s. 45). Diğer yandan siyasi kararlar, mühendislik ve kadastro kapsamında teknik bir işleme dönüştürülmektedir. İşte sınır uzmanlarının meşruiyeti “siyasetten arındırılmış” bu görünüm üzerinden sağlanmaktadır.

Eserin Kuzey Amerika'daki sömürgelere ilişkin vaka incelemeleri, bu kuramsal iddianın somut örneklerinden biridir. Goettlich, doğrusal sınırların kıtasal ölçekte sistemli olarak ilk kez Kuzey Amerika'daki on üç kolonide uygulandığını savunmaktadır (s. 63). George Washington ve Thomas Jefferson gibi kurucu şahsiyetlerin tapu kadastrocu olmaları, teknik ölçümlerin yalnızca idari bir araçtan ibaret olmadığını bilâkis kolonide yaşayan seçkinlerin siyasal ve toplumsal yapılarının bir parçası olduğunu göstermektedir (s. 77). Buna karşılık Britanya'nın hâkimiyetindeki Hindistan ise aynı sonuca farklı bir sömürgeci mantık üzerinden ulaşmaktadır. Burada modern sınırların gelişimi, yerleşimci mülkiyetinden ziyade, Doğu Hindistan Şirketi'nin yerel bilgiye ve mahalli otoritelere duyduğu güvensizlikten kaynaklanan bir “bilgi krizi” ile açıklanmaktadır (s. 109). İngiliz idaresi, mevcut yerel bilgiyi yorumlamak yerine, yeni ve güvenilir olarak kabul edilen teknik bilgiler üretmeye yönelmiştir. Colin Mackenzie'nin Mysore Ölçüm projesi, oryantalist veri toplama ile geometrik ölçümün ortak paydada birleştiği bir yaklaşımın tipik bir örneğidir. Böylece sınırlar, yerel siyasal ilişkilerin kendi iç mantığından ziyade, sömürgeci yönetimin kontrol, tasnif ve doğrudan gözlem ihtiyacından ortaya çıkmıştır. Goettlich'in gösterdiği üzere 19'uncu yüzyıl boyunca Britanya'nın Türk-Pers, Rus-Afgan ve Siyam sınırları gibi farklı coğrafyalardaki uygulamalarda İngiliz-Hint kadastrocularından yararlanması, bu teknik bilginin küresel ölçekte kullanıldığını gözler önlerine sermektedir (s. 134-136).

Kitap, bir yandan modern sınır çalışmalarının kökenlerini incelerken diğer yandan ise aydınlanma dönemindeki “doğal sınırlar” düşüncesinden “bilimsel sınır” anlayışına geçişi tartışmaktadır. Örneğin Jean Jack Rousseau ve Charles Montesquieu gibi

¹ Öğr. Gör. Dr. Trakya Üniversitesi Uzunköprü Meslek Yüksekokulu, E-mektup: ilkerlimon@trakya.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-8668-6733

düşünürlerde sınırlar doğanın ve coğrafyanın belirlediği nesnel çizgiler olarak tahayyül edilirken, 1789 Fransız Devrimi'nden sonra bu fikrin siyasi amaçlarla araçsallaştırılması söz konusu anlayışa gölge düşürmüştür (s. 149-151). Diğer yandan Benjamin Disraeli'nin Hindistan'ın kuzeybatı sınırı bağlamında kullandığı "bilimsel sınır" kavramı ise sınırların artık doğal olarak değil, askerî, jeopolitik ve teknik mülâhazalarla insan eliyle yapılan düzenlemeler olarak görülmeye başlandığını göstermiştir (s. 153-154). Bu dönüşüm, sınırların artık doğal yollarla değil, teknik hesaplamalar ve stratejik tasarımlar aracılığıyla meşrulaştırıldığı yeni bir dönemi başlatmıştır. Goettlich bu dönüşümü Thomas Holdich, Ellen Semple ve Lord Curzon gibi kimselerin görüşleri üzerinden açıklamaktadır. Söz gelimi Holdich, sınırların doğal coğrafi şekillerden hareketle tanımlanmasını ve özellikle dağlar gibi topoğrafik özelliklerin dikkate alınmasını barışın ve imparatorlukların güvenliğinin sağlanması açısından zorunlu olarak addetmektedir (s. 159-164). Buna karşılık Semple ise doğada doğrusal sınırların bulunmadığını vurgulayarak siyasi sınırların insan yapımı niteliğini öne çıkararak gelişmiş toplumların net sınır çizgilerinin mevcudiyetini bir uygarlık göstergesi saydıklarını söylemiştir, (s. 166-171). Curzon ise teknik hassasiyeti uluslararası hukuk ve Britanya İmparatorluğu'nun ilerleme teziyle birleştirmiştir. Buna göre sınırlar bilimsel biçimde belirlenmeli yani muğlak ve yerel düzenlemeler yerine medenî, hukuki ve istikrarlı bir yaklaşım izlenmelidir, (s. 176-179).

Bu kitabın Paris Barış Konferansı'na ilişkin bölümü, bu konuda önemli tarihsel aşamaları ortaya koymuştur. Örneğin Goettlich'e göre bu konferans, sömürge coğrafyalarında geliştirilen teknik-stratejik sınır mantığının Avrupa'nın kendi krizlerini çözmek üzere kullanıldığını da ortaya koymuştur (s. 186). Esasında Wilson'un bir halkın kendi kaderini tayin ilkesine rağmen, sınırlar belirlenirken etnik dağılımdan ziyade topoğrafik ve jeopolitik hesaplara riayet edilmiştir. Örneğin İtalya'nın kuzey sınırında yer alan Alplerin su havzası hattı bu ilke mucibince çizilmiştir, (s. 187, 201). Böylece Avrupa, gerektiğinde kendi sınırlarını bile sömürgelerinde uyguladığı yöntemlere benzer şekilde, sırf dışardan teknik bir mühendislik sorunu olarak ele alabileceğini göstermiştir. Bu durum, modern anlamda sınırların çekilmesinin yalnızca Avrupa'dan dünyaya yayılan bir model olmadığını; aynı zamanda bunun sömürgelerden tekrar Avrupa'ya döndüğünü göstermektedir. Yani Batılı ülkeler bu konuya gerektiğinde teknik akıl zaviyesinden bakabildiklerini göstermektedirler.

Sonuç olarak Goettlich'in çalışması, modern sınırların yapaylığına ilişkin tartışmayı daha derin ve kavramsal bir çerçeveden yeniden kurgulamaktadır. Kitap, sınırların yapaylığının yalnızca etnik, kültürel ya da toplumsal özelliklerden değil bilakis asıl suniliğin, sınırların doğal ortamından koparılarak teknik uzmanlık kapsamında dışarıdan tasarlanmasından kaynaklandığını ortaya koymuştur (s. 231). Yukarıda sayılan nedenlerden dolayı modern sınırlar; yalnızca haritalar üzerindeki çizgilerle değil, sömürgecilik, kapitalist mülkiyet rejimleri, askerî stratejiler ve bilimsel kadaastro ölçümlerinin kesişiminde üretilen teknik ve siyasal yapılar olarak görülmektedir. İncelenen bu kitabın en güçlü yönü, farklı coğrafyalardaki vaka analizlerini ortak bir kuramsal çerçevede harmanlayarak okuyucularla buluşturmasıdır. Bu eser, Kuzey Amerika'da yapılan arazi ölçümleri, Britanya Hindistan'ındaki bilgi krizi, sınır bilimi uzmanları ve Paris Barış Konferansı arasında bağlantı kurduğu için modern sınırların tarihinin çoğulcu, eleştirel ve sömürgecilik sonrası bir zeminde anlaşılmasına önemli bir katkı yapmıştır. Bu kitap, modern devletler sisteminin mekânsal olarak nasıl şekillendiğini anlamaya çalışan araştırmacılar için tarihsel ve kavramsal açılardan bir başvuru kaynağı niteliğindedir.